

Бердянський державний педагогічний університет

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи

магістр
(освітній ступінь)

на тему

**«СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗДО»**

Виконала: здобувач вищої освіти
другого (магістерського) рівня вищої освіти
II курсу, групи м25СР-з
Галузь знань 23 Соціальна робота
спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма:
«Соціальна педагогіка»

ПАЛЯРЕНКО Альона Вікторівна

Керівник:
к.пед.н., доцент Анастасія ТУРГЕНЄВА

Рецензент:
к.пед.н., доцент Наталя ЗАХАРОВА

2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗДО	6
1.1. Поняття соціальної адаптації та основні етапи	6
1.2. Проблема соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО в науковій літературі	11
1.3. Основні завдання та напрями роботи працівників ЗДО для створення оптимальних умов для соціальної адаптації дитини	18
Висновки до першого розділу.....	25
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗДО.....	27
2.1. Дослідження стану сформованості соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов	27
2.2. Зміст соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО	32
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	41
Висновки до другого розділу	46
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	51
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Дошкільна освіта відіграє важливу роль у розвитку кожної дитини, сприяючи не лише набуттю знань, але й формуванню соціальних навичок, які стануть корисними в подальшому житті. Однак не всі діти легко пристосовуються до нового оточення та умов закладу дошкільної освіти.

Нове середовище, з його власними правилами, змінами у звичному способі життя, зустріч з незнайомими дорослими та однолітками, становить складний випробувальний момент, навіть для дорослих. Успіх адаптації дитини до нового режиму дня та взаємодії з навколишнім середовищем визначає її подальший розвиток та благополуччя. Тому проблема адаптації дітей до закладу дошкільної освіти є однією з актуальних у системі освіти.

Адаптація – це процес формування пристосувальних реакцій організму на нові умови. Цей процес має свої особливості, зокрема, у період дошкільного віку, коли відбувається безпосереднє формування особистості як учасника суспільства. Засвоєння необхідних знань та навичок у цей період визначає характер та особистість дитини. Таким чином, вивчення основних аспектів адаптації дітей до закладу дошкільної освіти залишається актуальним питанням сучасної освіти.

Заклади освіти є ключовими місцями для адаптації дітей. Під час їхнього перебування в цих закладах діти вчаться необхідним навичкам взаємодії з оточуючим соціумом, отримують різні знання, необхідні для подальшого навчання. Успіх адаптації до закладу дошкільної освіти має величезний вплив на подальше життя дітей та рівень їх компетентності, оскільки дошкільна освіта становлять основу для формування особистості на наступних етапах їхнього життя.

Для ефективної адаптації дітей необхідні сприятливі умови. Одним з основних завдань освітніх установ у цьому контексті є забезпечення

нормальних умов для адаптації, захист прав дітей та розкриття їхнього навчального та творчого потенціалу.

Великий внесок у вивчення проблем адаптації особистості зроблений такими педагогами та психологами, як: М. Битянова, Я. Коломінський, А. Маслоу, А. Налчаджян, А. Петровський, А. Реан, К. Роджерс, Г. Сельє, З. Фрейд, Х. Хартманн, Т. Шибутані та ін.

Особливу увагу, проблемі адаптації дітей дошкільного віку до закладу дошкільної освіти приділяють такі педагоги, як А. Богуш, Н. Виноградова, С. Козлова, Т. Куликова, М. Печора.

Дослідження умов адаптації дітей до закладу дошкільної освіти можна зустріти в працях наступних науковців: Н. Аскаріної, Л. Белкіної, Н. Ватутіної, Л. Венгера, Л. Виготського, Н. Гавриш, О. Гнізділової, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Леонтєва, С. Пашукової, С. Рубінштейна, Р. Тонкова-Ямпольської, В. Холмовської, Н. Шкляр та ін.

Проведений аналіз наукових джерел свідчить про те, що вчені з різних галузей приділяють значну увагу проблемі адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти. Проте, на жаль, деякі аспекти соціально-педагогічних умов адаптації дітей до закладу дошкільної освіти залишаються недостатньо вивченими, що і зумовлює актуальність теми нашого дослідження: **“Соціально- педагогічні умови адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО”**.

Об’єкт дослідження: процес соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні умови, які сприяють полегшенню адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО.

Мета дослідження: теоретичне вивчення та експериментальне дослідження соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати поняття та основні етапи соціальної адаптації.

2. Визначити основні завдання та напрями роботи працівників ЗДО з метою створення оптимальних умов для соціальної адаптації дитини.

3. Дослідити стан сформованості соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО.

4. Розкрити зміст соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО.

Залежно від специфіки поставлених завдань нами було використано комплекс **методів**:

– теоретичні (аналіз наукової літератури, узагальнення, систематизація, класифікація);

– емпіричні (педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, педагогічний експеримент, методики);

– математичної статистики для кількісного й якісного аналізу емпіричних даних.

Структура магістерської роботи: Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 78 сторінок, із них основного тексту – 50 сторінок.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено теоретичне обґрунтування й експериментальне дослідження проблеми соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти. Узагальнення результатів дослідження свідчить про досягнення мети й розв'язання поставлених завдань та дає підстави для таких висновків:

1. Аналіз літературних джерел підкреслив важливість вивчення проблем соціальної адаптації у дошкільному віці та специфіки цього процесу у контексті закладів дошкільної освіти. Наявність наукових досліджень вказує на актуальність проблеми та потребу у системному підході до розв'язання.

Під адаптацією ми розуміємо здатність організму пристосовуватися до нових умов навколишнього середовища, що здійснюється на різних рівнях: соціальному, фізіологічному, психологічному.

Соціальна адаптація – це не лише процес входження в суспільство, але й невід'ємна частина розвитку особистості. Розгляд поняття та визначення етапів цього процесу допомагає зрозуміти, як дитина взаємодіє з оточуючим середовищем, формуючи свою ідентичність. Виокремлення етапів адаптації дозволяє визначити ключові пункти, які потребують уваги педагогів та батьків.

2. Встановлено, що адаптаційний період є винятково індивідуальним і залежить від різних факторів, таких як вік дитини, її нервова система, загальний розвиток, стан здоров'я, виховний підхід в сім'ї. Тому цілком обґрунтовано виокремлюють три ступені адаптації: легку, середню, важку.

З'ясовано, що дитина, яка є однією в сім'ї, яка відчуває гіперопіку з боку батьків важче пристосовується до нових умов. Важливо, щоб педагог був уважним до дітей, розумів їхні потреби та надавав допомогу,

уникаючи негативного впливу на їхнє здоров'я. Емоційний стрес, який діти переживають в цей період, може призводити до сповільнення дій та викликати байдужість.

3. З'ясовано, що завдання педагогів та напрями їхньої діяльності визначаються потребами дітей у соціальній адаптації. Створення оптимальних умов передбачає не лише навчання, а й підтримку емоційного та психологічного благополуччя. Пріоритети включають в себе взаємодію з родинами, розвиток особистісних якостей та навичок взаємодії, що сприяють успішній адаптації.

4. У результаті проведеного дослідження виявлено, що стан сформованості соціальної адаптації дітей дошкільного віку до умов ЗДО є значущим аспектом їхнього розвитку. Дитячий вік є чутливим періодом, під час якого закладаються основи соціальної взаємодії та вивчається мистецтво спілкування. Виявлено, що деякі діти проявляють середній рівень адаптації (33%), тоді як інші (67%) можуть зазнавати труднощі у взаємодії з оточуючими та новим середовищем. Для дітей із середнім рівнем адаптованості характерний нестабільний емоційний стан: новий подразник спричиняє повернення до негативних емоційних реакцій. Однак за умови емоційної підтримки дорослого діти проявляють пізнавальну й поведінкову активність, намагаються пристосуватися до нової ситуації. Діти з низьким рівнем адаптованості часто плачуть, мають поганий апетит та сон, не проявляють інтересу до інших дітей, переважає потреба у спілкуванні з родиною.

5. Встановлено, що ключовими аспектами адаптації є формування соціальних навичок, позитивних емоцій, а також взаємодія з педагогічним персоналом та однолітками. Беручи до уваги зазначене, у роботі були використані різноманітні форми та види діяльності, які позитивно вплинули на динаміку адаптації дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.

Водночас, проведене дослідження не вичерпує всі аспекти проблеми і відкриває перспективи для подальших наукових пошуків. Так, можна розглядати питання, пов'язані із вивченням сучасного європейського досвіду з адаптації дітей дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агресія. Анексія. Конфлікт. Соціально-педагогічна та психологічна відповідь на виклики для дітей : методичні рекомендації для педагогів дошкільних навчальних закладів. К. : Агентство «Україна». 2016. 100 с.
2. Артемова Л. Розвиток теорії і практики дитячої гри: сторінки історії. *Дошкільне виховання*. 2017. № 7. С. 18–19.
3. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. К. : Видавництво, 2012. 26 с.
4. Білан О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець. 2017. 256 с.
5. Бурсова С. С. Діагностика рівнів адаптації дітей до дошкільного навчального закладу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. 10 (54). С. 263–270.
6. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
7. Все про адаптацію : спецвипуск. Київ : Благод. фонд «Перше вересня», 2004. 120 с.
8. В'юнник В. О., Ханіна О. Г., Чернишова Л. В. Мій конспект. 3-й рік життя. I півріччя. Х : Вид. група «Основа», 2015. 134 с.
9. Гітун Н. Технології соціальної роботи з дезадаптованими дітьми і підлітками. *Дитинство без насилля: суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей*. 2014. С. 636–638.

10. Гладка М. Ситуація успіху як умова соціалізації дитини. *Управління освітою*. 2013. № 19. С.6–11.
11. Гурковська Т. Супровід розвитку дітей раннього віку. К. : Шкільний світ, 2011. 128 с.
12. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Наук. кер. проекту: О. В. Проскура та ін. : Київ. 2016. 304 с.
13. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2009. 391 с.
14. Заїка Н. Супровід новачків : організовуємо роботу. *Практичний психолог : дитячий садок*. 2018. №5. С. 4–7.
15. Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2006. №4. С. 8–10.
16. Захарова Н. М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: монографія. Донецьк : вид-во «Ноулідж», 2010. 216 с.
17. Іскорки суперсил. Платформа розвитку дошкільнят «НУМО». URL : <https://numo.mon.gov.ua/puppet-show>
18. Карапузова І. В. Особливості педагогічної підтримки дітей у ЗДО. Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі : зб. наук. праць. [за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська] ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2017. Вип. 1. С. 100–106.
19. Кондратюк С. М. Основи педіатрії : навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 288 с.
20. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.
21. Костюченко Ю. Дошкільник уперше йде до дитячого садка. *Практичний психолог : дитячий садок*. 2015. №5. С. 18–23.

22. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. Курс лекцій. К. : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
23. Ладивір С., Піроженко Т. Найближчий соціум : розвиває чи руйнує? *Дошкільне виховання*. 2010. № 6. С. 4–8.
24. Панасенко Е. А., Ремізова В. М., Нестерова С. А. Адаптація і дезадаптація у дітей дошкільного віку : проблеми психодіагностики та психокорекції. *Young Scientist*. 2019. № 10.1 (74.1). С. 5–8.
25. Пихтіна Н. П. Організаційно-педагогічні умови адаптації дошкільників до ДНЗ : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 338 с.
26. Пихтіна Н. П. Профілактика негативних проявів у поведінці дошкільників : тексти лекцій. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 247 с.
27. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 204 с.
28. Про дошкільну освіту : Закон України від 31.03.2023 р. № 2628. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
29. Про освіту : Закон України від 02.07.2023 р. № 2145. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
30. Про охорону дитинства : Закон України від 05.10.2023 р. № 2402. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
31. Розлуцька Г., Куриця В. Адаптація та дезадаптація у новому освітньому середовищі дітей вимушених переселенців старшого дошкільного віку. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 2, No. 3, 2023, pp. 7–13.
32. Руденок А. І., Грабовець С. Р. Вікові та гендерні особливості переживання страху у дітей. *Габітус*. Одеса. № 28. 2021. С. 100–104.
33. Сахно О. В., Гурковська Т. Л. Забезпечення гуманної адаптації малюка до дитячого садка: про що мають пам'ятати дорослі. *Практичний психолог : дитячий садок*. 2015. №5. С. 4–9.

34. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів. Упоряд.: О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200 с.

35. Сергеевкова О. П. Вікова психологія : навч. посібник. К. : Центр учбової літератури. 2012. 376 с.

36. Сікора Я. Б. Адаптація як об'єкт наукового дослідження : психолого-педагогічний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. Вип. 2 (51). С. 135–139.

37. Соловей Ю. Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. (1(50)). С. 260–263.

38. Столяренко О. Б. Психологія особистості. К. : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

39. Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя / авт.-уклад. О. С. Нурєєва, З. І. Шейнфельд. Х. : Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008. 160 с.

40. Федорченко Т. Є. Причини і фактори негативних проявів у поведінці дітей. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2011. № 4. С. 74–76.

41. Фроленкова Н. О., Купіна І. О. Адаптація дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до навчання в умовах воєнного стану. *Перспективи та інновації науки*. 2022. № 7(12). С. 471–482.

42. Шаталова О. В. Адаптація дітей раннього віку до умов дитячого навчального закладу. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. Вип. 14(1). С. 325–331.

43. Шкляр Н. Проблема адаптації дітей раннього віку до умов ЗДО як психолого-педагогічна проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2019. №23. кн. 2. С. 210–220.

44. Юрків Я. І., Луканов Д. В. Труднощі соціально-психологічної адаптації вразливих верств внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. *Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць*. 2021. Вип. 1 (48). С. 469–472.

45. Яремчук Н. Л. Соціальна адаптація дітей-переселенців в умовах дошкільного навчального закладу. *Методичний посібник*. Вінниця : КУ «ММК», 2017. 77 с.

46. Ясінська Х. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ. *Психолог дошкілля*. 2007. №4(21). С. 5–7.